

Rotuoppien metafysiikkaa

SARI ROMAN-LAGERSPETZ JA EERIK LAGERSPETZ

”Rotu” mielletään usein pelkästään biologiseksi käsitteeksi.¹ Niinpä rasismista syytetyt toisinaan puolustautuvat julkisuudessa sanomalla, että he eivät ole biologisten rotuoppien kannattajia, vaan esimerkiksi vain kannattavat kulttuurien oikeutta olla erilaisia. Historiallisissa yhteyksissä menneiden aikojen ajattelijoita saatetaan puolustaa sillä, että he eivät olleet ainkaan biologisia rasisteja. Erottelun taustalla on oletamus, että biologiaa koskevat ja kulttuuria koskevat käsitykset voidaan ongelmattomasti erottaa toisistaan. Tämän esityksen yhtenä pyrkimyksenä on pohtia biologia vs. kulttuuri -erottelun merkitystä rotua koskevista käsityksistä, ja problematisoida sitä.

Teoksessaan *Nous et les autres: La Réflexion française sur la diversité humaine* (engl. *On Human Diversity*) ranskalainen kirjallisuudentutkija ja filosofi Tzvetan Todorov varaa termin ”rasismi” toiminnalle ja asenteille jotka ilmentävät toisiin ihmisiin kohdistuvaa vastenmielisyyttä ja vihaa ja joiden perustana on

¹ Kirjoitus perustuu Suomen filosofisessa yhdistyksessä 29.3.2017 pidettyyn esitelmään. Kiitämme kuulijoita sekä Ajatuksen arvioitsijaa kommentteista.

heidän fyysinen erilaisuutensa. Todorov käyttää nimitystä *racialisme* ideologioista, jotka oikeuttavat, systematisoivat ja vahvistavat rasistista toimintaa ja rasistisia asenteita. Tässä kutsumme Todorovin kuvaamia ideologioita *rotuopeiksi*. Rotuopeille ovat Todorovin (1994/1989, 91–94) mukaan ominaisia seuraavat käsitykset:

1. On olemassa *rotuja*, ts. ihmisryhmiä joiden jäseniä yhdistävät periytyvät ja muista erottavat piirteet.
2. Fyysisten piirteiden ja psykologisten ominaisuuksien välillä on yhteys. Tämä yhteys nähdään usein lähes deterministisenä ja ihmisten tekojen ja toiminnan tulosten ymmärtämisen kannalta olennaisena.
3. Rotuominaisuudet determinoivat roturyhmän yksittäisen jäsenen toimintaa. Yksilön ajattelu ja toiminta on ymmärrettävissä ensisijaisesti ryhmän jäsenyyden kautta.
4. Roturyhmien välillä vallitsee pysyvä arvohierarkia. (Todorovin huomion mukaan rotuopin muotoilija katsoo säännönmukaisesti itse kuuluvansa arvokkaimpana pidettyyn ryhmään.)
5. Poliitiikan ja instituutioiden kuten lainsäädännön ja kasvatuksen on perustuttava kohtia 1 – 4 koskevaan tietoon.

Todorovin mukaan varsinaiset rotuopit hyväksyvät kaikki nämä väitteet. Hän myöntää itse, että kuvaus on ideaalityyppinen. Seuraavassa pyrimme lyhyesti tarkastelemaan eräitä nämä väitteet hyväksyviä, aikanaan vaikutusvaltaisia näkemyksiä. Pyrimme mahdollisuuksien mukaan nojautumaan myös alkuteksteihin. Tarkastelun aineistona käytetään 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vaikutusvaltaisimpia ”klassisia” rotuteorioita. Näitä näkemyksiä luonnehditaan yleensä ”biologisiksi”. Vaikka rotuteorioiden juuria on etsitty antiikista saakka, ja vaikka eri vuosisatojen ajattelijoilta on helppo poimia rotuenakkoluuloja heijastavia kommentteja, tarkasteltuna ajanjaksona laskettiin se teoreettinen perusta, joille esimerkiksi 1930- ja

1940-lukujen rasistiset käytännöt rakennettiin. Harva enää vai-
vautuu lukemaan tuon aikakauden rotuteoreetikkoja tai edes
tunnistaa heidän nimensä: rotuteoriat ovat tyypillistä pseudo-
tiedettä, vailla itsenäistä älyllistä arvoa. Kuitenkin johtavien ro-
tuteoreetikkojen kirjoitukset käännettiin aikanaan useimmille
eurooppalaisille kielille, ja niitä myytiin satoja tuhansia kappa-
leita. Rotuajattelusta tuli liberalismiin, sosialismiin ja kommunis-
min kaltainen vaikuttava yhteiskunnallinen virtaus. Sen histo-
riallisesti tunnetuin ilmaus oli Saksan kansallissosialismi, mutta
lähes kaikissa Euroopan maissa – ja monissa Euroopan ulko-
puolisissa maissa – syntyi paikallisesti värittyneitä versioita ro-
tuopeista. Useimmissa maissa nämä opit syntyivät jo ennen
kuin kansallissosialismista tuli Saksan hallitseva ideologia. Yh-
tältä rotuopit sekoittuivat vanhempiin, kielellisesti ja kulttuu-
risesti muotoiltuihin nationalismiin versioihin. Toisaalta ne kyt-
keytyivät usein biologisiin käsitteihin muotoiltuihin ideoihin ro-
dun parantelusta. Silti rotuopit erottuvat käsitteellisesti ja teo-
reettisesti sekä ”pelkästä” nationalismista että ”pelkästä” rotu-
hygieniasta. Tämän esityksen muina tavoitteina on pyrkiä
muodostamaan historiallisesti ja filosofisesti täsmällisempi kä-
sitys rasismia tukevasta ajattelusta. Samalla rotuopit toimivat
kiinnostavana ja varoittavana esimerkkinä politiikan käyttöön
valjastetun pseudotieteen argumentaatiotavoista.

Kulttuurifilosofia rotuoppeja: Gobineau ja Chamberlain

Ranskalaista Arthur de Gobineaut (1816–1882) pidetään usein
ensimmäisenä merkittävänä rotuteoreetikkona.² Teoksessaan
Essai sur l'inégalité des races humaines (1853/1851–1853) Go-
bineau yrittää rakentaa historiannäkemyksen, jossa rotu on ai-
noa varsinainen selittävä tekijä. Sen mukaan maailmassa on

² Gobineauista ja hänen ajattelustaan ks. Biddiss 1970, Virtanen 1985 ja
Kramár 2000, 41-71. Gobineauin vaikutuksesta ks. Biddiss 1966 ja
Fortier 1967.

kolme päärotua (valkoinen, keltainen ja musta), joiden kunkin sisällä on useita alarotuja. Rotujen välillä on selkeä hierarkia. Vaikka alemmillakin roduilla saattaa olla omat vahvuutensa (esimerkiksi mustien mielikuviutus on Gobineau mukaan rikkaampi kuin valkoisten) arjalainen rotu, valkoisen rodun korkein tyyppi, on ylivoimainen muihin verrattuna. Termi ”arjalainen” oli kielitieteilijöiden käyttönottama, ja merkitsi suurin piirtein samaa kuin nykyään ”indoeurooppalainen”. Gobineau omaksuu – kenties ensimmäisenä – ajatuksen, jonka mukaan kielellisten erojen takana ovat biologisesti määriteltävät rodulliset erot. Gobineau mukaan kieli määrää ajattelun, mutta koska rotu on tärkein tekijä, se puolestaan määrää kielen (Gobineau 1940/1851–1853, 199). Kielet ovat eriarvoisia, kuten rodut, ja muutoksia kielessä vastaavat aina muutokset veressä (mt. 196). Kielellisten erojen ja biologisten erojen yhdistämisestä tulikin rotukirjoittelun pysyvä piirre.³

Gobineau rotuoppi toimii perustana historianfilosofialle jossa sekä kulttuurien nousu että niiden rappio selitetään rotujen kohtaamisen ja sekoittumisen avulla (Gobineau 1940/1851–1853, 31–39). Gobineau mukaan rodullisesti ylempi ryhmä ryhtyy aina jossakin historiansa vaiheessa alistamaan alempia rotuja, ja ylemmyytensä takia se myös menestyy valloitushankkeissaan. Ylempi, hallitseva rotu alkaa kuitenkin yhä lisääntyvässä määrin sekoittua alempiin ja monilukuisempiin hallittuihin rotuihin. Tämä rotujen kohtaaminen ja tietynasteinen sekoittuminen on kulttuurin kehityksen kannalta välttämätöntä.

³ Päinvastaisista vakuutteluistaan huolimatta rotuteoreetikot eivät missään vaiheessa pystyneet irrottautumaan kielellisten, kulttuuristen ja historiallisten erottelujen ohjaavasta luonteesta. Martti Pihkalan nationalistinen utopia vuodelta 1918 tarjoaa tästä kotimaisen esimerkin: ”Ja luulisi, että ne yksilöt niissä [suomensukuisissa] kansoissa, jotka ovat säilyttäneet kielensä, ovat puhtaita, sillä kieli näissä nähtävästi on puhdasrotuisuuden selvin tunnusmerkki, kuten hevosissa ja nautaeläimissä tyyppi ja väri.” (Pihkala 1918, 138).

Pidemmällä aikavälillä hallitsevan rodun sulautuminen hallituihin rotuihin johtaa kuitenkin aina *degeneraatioon*. Degeneraatioajatuksen liittyy useita teesejä, jotka tulivat hallitsemaan myöhempää rotuajattelua.⁴ Gobineau on mahdollisesti ensimmäinen joka esittää teesin jonka mukaan alemman rodun ominaisuudet ovat aina dominoivia. Toisen degeneraatioon liittyvän teesin mukaan sekarotuiset ovat usein ominaisuuksiltaan huonompia kuin *kummankaan* sekoittuneen rodun puhtaat edustajat. Kolmannen teesin mukaan syntyvyys on alemmissa yhteiskuntaluokissa suurempi kuin ylemmissä. Mikäli, kuten Gobineau olettaa, luokkajako ja jako rotuihin vastaavat toisiaan, rodullisesti alempien suhteellinen osuus väestöstä lisääntyy ajan myötä, vaikka rotusekoitusta ei tapahtuisikaan. Näistä syistä degeneraatioprosessi nähdään rotuteorioissa väistämättömänä ja usein myös peruuttamattomana.

Kaikille 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rotuopeille on yhteistä ajatus siitä, että moderni maailma oli täynnä pelon aiheita, joiden viimekätisenä syynä olivat "ne toiset". "Toiset" -maahan tunkeutuvat siirtolaiset, kapinoivat alemmat luokat, juonittelevat juutalaiset, idästä uhkaava "keltainen vaara" -muodostivat uhan, jonka varalta oli jatkuvasti oltava valppaana. Nämä uhan ja pelon teemat olivat 1800-luvulla syntyneen rotukirjoittelun erityinen piirre. Ne eivät samalla tavoin hallinneet aiempia rotua koskevia pohdintoja. Gobineau ylittää kuitenkin pessimismissään kaikki myöhemmät rotuopit. Hänen rotuteoriansa johtaa sykliseen historiankäsitykseen, joka, kuten myöhemmin esimerkiksi Oswald Spenglerin historianfilosofia, on läpikotaisin fatalistinen. Tämä historianfilosofia muistuttaa monia historianfilosofisia systeemejä myös sikäli, että historia joudutaan pakottamaan ennalta laadittuun muottiin. Koska arjalainen rotu oletetaan ainoaksi kulttuuria synnyttäväksi rodiksi, esimerkiksi Kiinan ja Amerikan mantereiden vanhojen

⁴ Degeneraation käsitteen historiasta ja myöhemmästä käytöstä ks. Mattila 1999, 27-34; 103 ja Quinlan 1998.

korkeakulttuurien takana täytyy olla valkoisten valloittajien antama sysäys. Se, että tällaisista arjalaisten valloitusretkistä Amerikkaan tai Kiinaan ei ole mitään näyttöä, ei häiritse Gobineaut. Tulevien historioitsijoiden, arkeologien ja antropologien tehtäväksi on etsiä puuttuva evidenssi.⁵ Kaikki tässä esityksessä tarkastellut rotuteoreetikot seurasivat tässä kohdin Gobineaut, vaikka he eivät jakaneetkaan tämän synkkää pessimismia.

Vaikka Gobineau ei juuri arvostanut Saksaa, hän arvosti saksalaista kulttuuria. Saksassa vieraillessaan hän tutustui säveltäjä Richard Wagneriin. Wagnerin ystävien ja läheisten piiristä syntyi ranskalaisen rotuteoreetikon muistoa vaaliva ja hänen ajatuksiaan kehittävä saksalainen *Gobineau Vereinigung*. Yksi sen kantavista voimista oli saksalaistunut britti Houston Stewart Chamberlain (1855–1927), Wagnerin vävy.⁶ Pääteoksessaan *Grundlagen des XIX Jahrhunderts* (Chamberlain 1911/1899) Chamberlain pyrkii esittämään Gobineauin mallin mukaisesti kattavan rotuun perustuvan historiantulkinnan. Chamberlain poikkeaa kuitenkin edeltäjistään monissa ratkaisevissa kohdissa. Gobineau ei ole nationalisti eikä antisemiitti. Hän esittää juutalaisista kielteisiä kommentteja, mutta hänen kuvauksensa Euroopan muista kansoista eivät juuri ole sen imartelevampia. Itse asiassa hän pitää Vanhan testamentin juutalaisia arjalaisena, kulttuuria luovana rotuna joka, kuten muutkin rodut, on rappeutunut ajan myötä. Chamberlain, kuten appensa Wagner, taas on kiihkeä antisemiitti, ja hän varaa teoksessaan juutalaisille aivan erityisen roolin. Aiempi antisemitismi, niin Saksassa kuin muuallakin, perustui uskuntoon ja sosiaaliseen kaunaan. Chamberlain yhdistää antisemitismin Gobineauin kvasibiologi-

⁵ Itse asiassa norjalaisen antropologin ja tutkimusmatkailijan Thor Heyerdahlin matkat olivat muun muassa myöhäinen yritys löytää tukea Gobineauin hypoteeseille kadonneista valkoisista kulttuurien perustajista. Ks. esim. Heyerdahl 1949, 14–15, 131, 136–138, 150, 212.

⁶ Chamberlainista ks. Boutin 2005 ja Kramár 2000, 133–159.

siin rotuteorioihin. Moderni maailma on ymmärrettävissä ensisijaisesti arjalaisten ja juutalaisten välisen rodullisen vastakkainasettelun kautta.

Toisin kuin Gobineau, Chamberlain ei usko rotujen historian olevan jatkuvaa degeneraatiota (Chamberlain 1911/1899, 263). Rodut kykenevät Chamberlainin mukaan myös paranemaan, ja hänen ihailemallaan arjalaisella eli teutonisella rodulla saattaa hänen mielestään olla suuren menneisyyden ohella myös suuri tulevaisuus. Yksi uudistumisen este on uskonto. Teutonien suuri ongelma on, että he ovat yhä sidottuja juutalaisittain tulkittuun kristinuskoon. Kristinusko on uudistettava teutonisen rodun ajattelun mukaiseksi. Chamberlainin keskeinen teesi on, että Jeesus ei voinut olla juutalainen (mt., 203–213).

Chamberlainin väitteitä on tulkittava hänen rotukäsityksensä valossa. Hänen mukaansa ”rotu” pakenee kaikkea määrittelyä. Se on enemmän henkinen kuin fyysinen asia; viime kädessä rotupiirteiden tunnistaminen perustuu intuitiiviseen oivallukseen jota ei voi tyhjentävästi pukea sanalliseen muotoon. Rotujen olemassaolo on itsestään selvä lähtökohta, josta ei ole mielekästä keskustella; kiinnostavaa on vain se, miten rodut ilmenivät historiallisessa todellisuudessa (Chamberlain 1911/1899, 271). Kuten muutkin tässä tarkastellut rotuteoreetikot, Chamberlainkin päätyy käsitteelliseen kehään. Rodun on määrä selittää ihmisten tekoja ja lopulta historian kulkua, mutta koska rotu määritellään olennaisesti psykologiseksi ominaisuudeksi, selittävä tekijä määritellään osaksi selitettäviä ilmiöitä. Niinpä Chamberlain toteaa, että Vanhan testamentin soturikuningaat kuten Daavid ja Salomo eivät *voineet* olla juutalaisia, koska he eivät käyttäytyneet kuten juutalaiset (Chamberlainin mukaan) käyttäytyvät (mt. 385–386). Tämän todistelun mukaan suurin osa historian suurmiehistä kuuluu teutoniseen eli arjalaiseen rotuun. Heidän mahdollisesti epäteutoninen ulkonäkönsä tai taustansa ei merkitse mitään, koska he teoillaan todistavat oman teutonisuutensa. Näin saadaan lisää tukea Gobineaulta perityille teeseille, joiden mukaan rotu selittää kulttuuri-ilmiöt ja rodut muodostivat hierarkian jossa teutonit

(tai "arjalaiset") ovat ylimpänä. Tällainen argumentaatio on tietysti kaiken koettelon ulottumattomissa, kuten Chamberlain itsekin myöntää. Tästä epämääräisyydestä huolimatta rodun merkitys on ehdottoman keskeinen. Chamberlainin mukaan "ihminen ei voi täyttää korkeinta kohtaloaan eristyneenä yksilönä, pelkkänä vaihdettavana nappulana, vaan vain osana orgaanista kokonaisuutta, määrätyn rodun jäsenenä" (Chamberlain 1911/1899, 330).⁷

Tieteellisiä rotuoppeja: Le Bon, Lapouge ja Grant

Vaikka Gobineaun vaikutus Ranskassa jäi vähäiseksi, rotuopit eivät sielläkään kadonneet keskustelun piiristä. Vaikutusvaltaiset historioitsijat ja kirjallisuudentutkijat Hippolyte Taine ja Ernest Renan puhuivat rodun merkityksestä paljonkin – mutta heille "rotu" oli ensisijaisesti kulttuurinen käsite (Todorov

⁷ Yksi Chamberlainin ihailijoita oli Saksan keisari Wilhelm II, joka luki *Grundlagenin* ihastuneena. Monarkki ja rotuteoreetikko aloittivat säännöllisen kirjeenvaihdon, joka jatkui vielä keisarin kruunusta luopumisen jälkeen, ja Wilhelm II mainitsi Chamberlainin muistelmissaankin (Wilhelm II 1922/1921, 171). Hitler puolestaan tapasi Houston Stewart Chamberlainin vuonna 1923, ja he kävivät pitkän keskustelun. Sen jälkeen Chamberlain lähetti Hitlerille ihailevan kirjeen. Hän oli ensimmäinen laajalti tunnettu intellektuelli, joka asettui julkisesti tukemaan kansallissosialisteja, ja ainoa rotuteoreetikko, jonka Hitler *Taisteluni* -teoksessaan mainitsee nimeltä (Hitler 1941/1925, 313; vrt. Richards 2013, 216–225). Keskeinen ideologinen linkki Chamberlainin ja natsien rotuoppien välillä oli kuitenkin Hitlerin vanha taistelutoveri, baltiansaksalainen Alfred Rosenberg (1893–1946). Vuoden 1933 jälkeen Rosenbergistä tuli Kolmannen valtakunnan eräänlainen pääideologi, joskaan tällaista tittelä ei virallisesti ollut. Rosenbergin pääteos *Der Mythos des XX Jahrhunderts* (1935/1930) oli Hitlerin kirjan jälkeen tärkein kansallissosialistinen traktaatti. Sitä myytiin noin miljoona kappaletta. Teos oli otsikkoaan myöten kirjoitettu eräänlaiseksi Chamberlainin kirjan jatko-osaksi.

1994/1989). 1800-luvun lopulla rodun käsite alkoi Ranskassa-kin yhä selvemmin kytkeytyä biologiaan. Sosiaalipsykologian yhtenä perustajana mainittu Gustave Le Bon (1841–1931) julkaisi 1894 teoksen *Lois psychologiques de l'évolution des peuples* jossa hän kehittää jo aiemmissa vertailevaan antropologiaan liittyvissä artikkeleissa esittämiään ajatuksia. Kuten Gobineau, Le Bonkin katsoo, että ”kaikkien sosiaalisten ja historiallisten kysymysten pohjalta löytyy aina välttämättä rotujen ongelma. Se dominoi kaikkia muita.” (Le Bon 1895/1894, 125.) Kallonmitaustutkimuksistaan huolimatta Le Bonkin luopuu jo teoksensa ensi sivuilla puhtaasti biologisesta rotumääritelmästä. Kansat, jotka ovat fyysisesti samankaltaisia, saattavat tunteiltaan ja toiminnaltaan olla hyvin erilaisia. Moraaliset ja älylliset ominaisuudet muodostavat *rodun sielun*, joka on yhtä yhtenäinen kuin sen anatominen konstituutio (mt., 9). Lopulta henkiset ominaisuudet liittyvät aivoihin – mutta tiede ei valitettavasti ole riittävän kehittynyt voidakseen sanoa mitään täsmällistä tästä yhteydestä. Näin Le Bon itse asiassa myöntää heti alussa sen, minkä useimmat rotuajattelijat joutuvat myöntämään jossakin vaiheessa: heidän näkemystensä kannalta relevanttia ”rodun” käsitettä ei voi määritellä puhtaasti biologisin termein. Itse asiassa Le Bonin mukaan kaikki nykyiset rodut, joitakin eristyksissä eläneitä heimoja lukuun ottamatta, ovat historiallisesti syntyneitä keinotekoisia rotuja. Lopulta Le Bonille on jokseenkin samantekevää, olivatko ne psyykkiset ominaisuudet, jotka liitettiin rotuun, syntyneet luonnollisesti vai historiallisesti (Le Bon 1895/1894, 16). Ajoittain saa sen vaikutelman, että Le Bon uskoo hankittujen ominaisuuksien jossakin määrin periytyvän: hän esimerkiksi arvelee henkisten kykyjen häviävän rodusta, jos niitä ei aktiivisesti käytetä (mt., 160).

Vaikka Le Bonin käsitys rotupiirteiden periytyvyydestä on epämääräinen, hän hyväksyy muut edellä listatut rotuopilliset teesit. Le Bonillekin yksilö on aina rotunsa osa, kuten elävä solu on eliön osa (Le Bon 1895/1894, 10). Rotujen välillä on Le Bonin mukaan nelitasoinen hierarkia, ja vain eurooppalaiset ovat ylimmällä tasolla. Psyykkinen konstituutio määrää, paitsi kyvyt, myös maailmankuvan. ”Neekeri tai japanilainen” voi

Le Bonin mukaan helposti suorittaa yliopistotutkinnon: se mitä mikään koulutus ei voi hänelle antaa, on ”ajattelun muodot, loogiikka, koko länsimainen luonteenlaatu”. ”Neekeri tai japanilainen voisi suorittaa vaikka kaikki mahdolliset tutkinnot saavuttamatta koskaan tavallisen eurooppalaisen tasoa” (mt, 33). Le Bonin tieteelliseksi tarkoitettu näkemys on lopulta yhtä paljon kaiken todentamisen ja kumoamisen tuolla puolen kuin Chamberlainin historianfilosofiakin.

Ranskalaisen Georges Vacher de Lapouge (1854–1936) pyrkii Le Bonin tavoin luomaan aidosti tieteellisen rotuopin.⁸ Hänen lähtökohtansa ovat kuitenkin hyvin erilaiset kuin Le Bonin. Lapouge, kuten kaikki tässä tarkastellut rotuteoreetikot, on biologian alalla harrastelija. Toisin kuin useimmat heistä, hän on tavattoman systemaattinen ja perinpohjainen. Lapougen teoksessa *L'Aryen. Son rôle social* (1899) palataan Gobineauin termiin ”arjalainen” jo otsikon tasolla, mutta se on vain eräänlainen kansanomaisen kutsumanimi *homo europaeukselle*, rodulle, joka voidaan määritellä täysin tieteellisesti. Tärkein tunto-merkki on myös Le Bonille keskeinen kallon muoto: arjalaiset ovat tunnistettavissa erityisesti pitkäkalloisuudesta. Epäilemättä Lapougella oli myös aidosti tieteellisiä tavoitteita: *L'Aryen* -teoksen kolmesataa ensimmäistä sivua ovat yksityiskohtainen synteesi siitä, mitä 1800-luvun lopulla tiedettiin ihmisen esihistoriasta. Tämä on kuitenkin vain johdanto Lapougen uuteen tieteeseen, antropososiologiaan, jonka tehtävänä on yhteiskunnallisten ilmiöiden selittäminen perinnöllisten erojen avulla. Todorovin mainitseman olettamuksen mukaisesti myös Lapougella rodun psykologia hallitsee yksilön psykologiaa (Lapouge 1899, 351). Vaikka, kuten Lapouge myöntää, darwinismi ei tunne edistyksen tai hengissä selviämisestä riippumattoman rodullisen paremmuuden käsitteitä (mt., 502), hänellä ei ole epäilystä siitä, että *homo europaeus* eli arjalainen rotu on jossakin mielessä ylivoimainen verrattuna muihin. Sillä on Lapougen mukaan vain yksi kilpailija: juutalaiset (mt., 464).

⁸Lapougesta ks. Quinlan 1998, Taguieff 2000 ja Hecht 2000.

Juutalaisten ja arjalaisten vastakkainasettelu toistuu rotuteoreetikkojen kirjoituksissa. "Juutalaisen rodun" muodostamassa ongelmassa onkin syytä viipyä hiukan pitempään, koska se on tässä tarkastelluille rotuteoreetikoille samanaikaisesti anomalia ja keskeinen käyttövoima. Gobineaun oletetut päärodut (valkoinen, musta ja keltainen) palautuivat selviin fyysisiin piirteisiin kuten ihonväriin. Ongelmallisissa tapauksissa näitä piirteitä voitiin lisätä luokittelun tarpeen mukaan. Päärotujen sisällä tehtävissä jaotteluissa alueelliset, historialliset ja lingvistiset ominaisuudet täydensivät ja käytännössä osin sivuuttivat fyysisten piirteiden pohjalle sijoittuvat luokittelut. Tätä luokittelua ohjasivat tutkijoiden ennakkokäsitykset, jotka eivät pohjimmiltaan olleet muuta kuin perittyjä kansallisia ennakkoluuloja. Suomalaiset olivat hyvä esimerkki tästä. Lingvistisin perustein suomalaiset luokiteltiin Gobineaun rotuopissa ongelmattomasti mongoleiksi. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen julkaistuissa rotuoppien versioissa suomalaiset hyväksyttiin taas valkoisiksi, mutta sijoitettiin vasta konstruoituun "itäbalttilaiseen rotuun". Vaikka itäbalttilaiselle rodulle pyrittiin löytämään myös fyysisiä tunnuspiirteitä, käsitteen takana olivat edelleen kielelliset erot. Viime kädessä "itäbalttilaisen rodun" käsitteen syntyä ohjasivat ennen kaikkea poliittiset seikat: sekä ruotsalaisilla että saksalaisilla nationalisteilla oli tarve erottautua itäisistä naapureistaan mahdollisimman selvästi.⁹

Juutalaiset olivat kuitenkin hankalampi tapaus. Toisin kuin kaikki muut rotuteoreetikkojen alemmiksi arvioimat ryhmät, juutalaiset ovat rotuteoreetikkojen luokitteluisissa erilaisia tavalla, jota ei voi redusoida fyysisiin piirteisiin, mutta ei myöskään liittää kielellisiin tai alueellisiin eroihin. Lapougelle tämä muodostaa erityisen ongelman, koska hän yrittää teoksissaan johdonmukaisesti sitoutua naturalistiseen rotumääritelmään. Hän on kyllin rehellinen myöntääkseen, että juutalaisia ei voi

⁹ Suomalaisen asemasta rotuluokitteluisissa ks. useita artikkeleita teoksessa Kemiläinen, Hietala & Suvanto (toim.) 1985.

erottaa arjalaisista fyysisten ominaisuuksien perusteella. Arjalaiset ovat "eläintieteellinen rotu" (*race zoologique*) kun taas juutalaiset ovat pelkästään "kansatieteellinen rotu" (*race ethnographique*). Varhaisemmassa teoksessaan *Les sélections sociales* Lapouge nimenomaisesti painottaa, että "rotu" on yksinomaan eläintieteellinen käsite. Aiemman rotukirjoittelun suuri virhe on Lapougen mukaan se, että rodun käsite sekoitettiin lingvistiin, poliittisiin ja kulttuurisiin erotteluihin (Lapouge 1893, 8–10). Lapouge selvittää juutalaisen rodun aiheuttaman ongelman käsitteellisellä tempulla. On selvää, hän kirjoittaa, että juutalaiset muodostavat joka tapauksessa "tosiasiallisen rodun" (*race factice*). Juutalaisia luonnehtii *psykykinen* yhtenäisyys, joka vastaa biologisissa roduissa ilmenevää fyysistä yhtenäisyyttä. Itse asiassa tämä fyysisten ja psyykkisten ominaisuuksien vastaamattomuus on *itsessään* osa juutalaisten psykologista luonnetta (Lapouge 1899, 465). Tämän jälkeen seuraa parikymmenen sivun analyysi juutalaisten keskeisestä roolista modernissa yhteiskunnassa. Lapouge ei mitenkään kommentoi ilmeistä ongelmaa: jos juutalaiset eivät ole biologinen rotu, nämä pohdinnot eivät luontevasti istu hänen antropososiologiseen ohjelmaansa jonka on määrä selittää yhteiskunnallisia ilmiöitä nimenomaan biologisten erojen kautta.

Tieteellisyysspyrkimyksissään Lapouge on tinkimätön sosiaalidarwinisti, jonka tavoite on selittää yhteiskunnallisia ilmiöitä naturalistisin käsittein. Keskeinen ongelma on Lapougen mukaan, että luonnollinen valinta on modernissa yhteiskunnassa korvautunut *sosiaalisilla* valintamekanismeilla (Lapouge 1893, 205–206). Lapougen mukaan sosiaalinen valikointi suosii eri tavoin rodullisesti heikompia aineksia. Armeijat lähettävät parhaan aineksen taistelukentälle (mt, 207–243). Poliittiset ja taloudelliset järjestelmät kuormittavat rodullisesti parhaita raskeilla vastuilla, suosivat individualistista egoismia, ja samalla pitävät huolen siitä, että huonommat ainekset pysyvät hengissä ja saavat rauhassa lisääntyä. Oikeudelliset ja moraaliset normit pakottavat rodullisesti parhaat yksiavioiseen elämään, estävät sisäsiitoksen myös silloin kun se olisi rodullisesti perusteltua, ja

rajoittavat mahdollisuuksia karsia huonompia aineksia sterilisaation ja valikoivien aborttien avulla (mt, 299). Muuttoliikkeet ja kaupungistuminen lisäävät rotujen sekoittumisen todennäköisyyttä ja suosivat heikompia aineksia (mt, 387–408). Näin moderni yhteiskunta Lapougen käsityksen mukaan kumoo luonnonvalinnan, samalla valmistaen tietä omalle tuholleen. Tämä kehitys on hänen mielestään mahdollista kääntää vain rakentamalla tiukasti säädelty yhteiskunta, jossa lisääntyminen on valtion kontrollissa. Lapouge päätyy kannattamaan eräänlaista sosialismia. Tällä sosialismilla ei kuitenkaan ole mitään tekemistä Ranskan vallankumouksesta innoituksensa hakevan ”lyhytkalloisten” alempien luokkien sosialismin kanssa. Iskulause ”Vapaus, veljeys, tasa-arvo” on korvattava iskulauseella ”Determinismi, valinta, epätasa-arvo” (Taguieff 2000, 26).

Lapougen eksaktiuteen pyrkivä rotuoppi muodosti esikuvan rotututkimukselle esimerkiksi Yhdysvalloissa, Ruotsissa ja Saksassa. Lapougen rodun huononemista koskevat spekulatiot vaikuttivat osaltaan rotuhygieeniseen liikkeeseen, joka sai paljon kannattajia eri maista ja poliittisen kentän eri puolilta, myös Suomesta (Mattila 1999). Rotuhygieniä eli eugeniikka ei automaattisesti liittynyt rotujen eriarvoisuutta korostaviin oppeihin. Sen sijaan päinvastainen suhde oli kiinteä: kaikki rotuoppien kannattajat poikkeuksetta korostivat rotuhygieniää oppiansa yhtenä käytännön sovellutuksena. Yhdysvalloissa johtava rotuteoreetikko oli lakimies ja harrastelijaluonnontieteilijä Madison Grant (1865–1937).¹⁰ Hänen teoksensa *The Passing of the Great Race* (1916) oli helppolukuisempi kuin Lapougen kirjat ja Lapouge huolehti siitä, että Grantin pääteos käännettiin myös ranskaksi (Hecht 2000, 298). Yhdysvalloissa Grantin tutkielma oli luultavasti vaikutusvaltaisimmin rasismia ”tieteellinen” muotoilu. Vaikka monet tutkijat kritisoivat Grantin teesejä, hänen rotujattelunsa oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen Yhdysvalloissa osa älyllistä valtavirtausta (Alexander 1962, 82–

¹⁰ Grantista ks. Alexander 1962.

86). Grant jakaa rotuteorioiden peruslähtökohdan, jonka mukaan ”rotu on nykyään kaikkien modernin yhteiskunnan ilmiöiden todellinen perusta” (Grant 1916, xvii). Ruumiillisten ominaisuuksien muuttumattomuus liittyy läheisesti psyykkisten dispositioiden ja impulssien muuttumattomuuteen (mt., xv; 197). Kuten Gobineau ja Chamberlain (1911/1899, 261), Grantin uskoo, että primitiivisillä ominaisuuksilla on taipumus työntää tieltään kehittyneemmät ominaisuudet (Grant 1916, 15). Tästä syystä rotujen sekoittuminen on pahasta. Grant korostaa, että rotu ei mitenkään liity kieleen, kulttuuriin tai kansallisuuteen (mt., xv–xvii). Erityisesti hän toteaa, että arjalaista rotua ei ole olemassa (mt., 60–62). Tämä eurooppalaisista rotuteorioista poikkeava painotus on luonnollinen. Grantin keskeinen pelon aihe ja vastenmielisyyden kohde on Yhdysvaltain afroamerikkalainen väestö, joka ei eroa muusta väestöstä sen enempää kieleltään kuin kulttuuriltaan.

Rotujen fyysisessä erottelussa Grant ajautuu tuttuihin ongelmiin. Luotettavimman erottelutavan piti perustua Le Bonin ja Lapougen suosimaan menetelmään eli kallojen mittaukseen. Kallon muotoon liittyvä pakkomielle tuottikin massiivisen määrän aineistoa, jota 1900-luvun alun rotuteoreetikot teoksissaan uskollisesti referoivat. Kuitenkin Grant joutuu toteamaan, että Amerikan alkuperäisväestössä oli niin lyhytkalloisia kuin pitkäkalloisia. Afrikassa suuri osa väestöstä on itse asiassa luokiteltavissa pitkäkalloisiksi. Asiaa pahensi se, että Yhdysvaltain kenties maineikkain antropologi, Franz Boas, osoitti laajoissa vertailevissa tutkimuksissaan, että kallon muoto ei itse asiassa ollut erityisen vakaa perinnöllinen piirre. Boasin mukaan siirtolaisten ensimmäisen sukupolven kallon muodot eivät välttämättä periytyneet seuraavalle sukupolvelle (Jackson 2010).

Grantin varsinainen tavoite on normatiivinen: laajamittainen rotuhygienia on otettava käyttöön. Pakkosterilointi voitaisiin hänen mukaansa ulottaa perinnöllisesti sairaiden ja vammaisten ohella myös ”arvottomiin rotutyyppeihin” (Grant 1916, 46), rotujen sekoittuminen on rikos joka tulisi estää (mt., 56), ja ennen kaikkea Yhdysvaltoihin tulevaa siirtolaisuutta tulisi säädellä rodullisin perustein (mt., 79–82). Grantin suojatti Lothrop

Stoddard (1883–1950) ajoi mestarinsa teesejä entistä aggressiivisemmin ja ennen kaikkea poliittisemmin teoksissaan *The Rising Tide of Color* (1920) ja *The Revolt against Civilization. The Menace of the Under Man*. (1922). Stoddardin ja Grantin teosten nimet kertovat siitä uhan tunteesta, joka luonnehtii tuonaikaista rotukirjoittelua.¹¹ Jälkimmäisessä teoksessaan Stoddard ottaa käyttöön, mahdollisesti ensimmäisenä¹², käsitteen ”ali-ihminen”. Käsite on selvästi tarkoitettu Nietzschen ”yli-ihmisen” käsitteen polaariseksi vastakohtaksi. Ali-ihmiset ovat Stoddardin alkuperäisen määritelmän mukaan ihmisiä, jotka olivat ”kyvyiltään ja sopeutumiseltaan oman yhteiskunnallisen järjestyksensä asettamien standardien alapuolella” (Stoddard 1922, 23). Tässä Stoddard siis relativoi ”ali-ihmisen” yhteiskuntaan. Jatkossa tulee kuitenkin ilmeiseksi, että kokonaiset rodut saattoivat muodostua ”ali-ihmisistä”.

Hans F. K. Güntherin synteesi

Myöhemmän historian kannalta tärkein saksalainen Lapougen ”tieteellisen” rotuopin kannattaja oli saksalainen Hans F. K. Günther (1891–1968).¹³ Hän oli tavattoman tuottelias kirjoittaja, jonka puolipopulaareja *Rassenkunde* -teoksia ilmestyi pitkä rivi ja ne myivät hyvin. Güntherilla on teoksissaan kaksi perustavaa tavoitetta: eurooppalaisten ihmisten rodullisen koostumuksen tieteellinen kartoittaminen ja Euroopan historian uudelleenkirjoittaminen rotuoppien mukaisesti (Günther

¹¹ Samaa tunnelmaa heijastaa esimerkiksi Ruotsin johtavan lapougelaisen Herman Lundborgin teoksen otsikko *Västerlandet i fara: befolkningsfrågor i biologisk och rashygienisk belysning* vuodelta 1934.

¹² Ilmaisua *Untermensch* ahkerasti viljellyt Alfred Rosenberg (1935/1930) antaa kunnian sen keksimisestä Stoddardille.

¹³ Güntherin ajattelusta, henkilöhistoriasta ja vaikutuksesta ks. Field 1977, Lutzhöft 1971, Kramár 2000, 207–225, Morris-Reich 2006a ja 2006b, Hutton 2005, 35–63.

1925/1924). Tässä hän viittaa eksplisiittisesti edeltäjiinsä: Gobineauhin, Chamberlainiin, Lapougeen¹⁴, Grantiin ja Stoddardiin. Lapougelta omaksutun virallisen ohjelman mukaisesti Günther määrittelee eurooppalaisten rotujen – joita on kaikkiaan viisi kappaletta (pohjoinen, välimerellinen, dinaarinen, alpiininen ja itäbalttilainen rotu)¹⁵ – fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet hyvin yksityiskohtaisesti. Myös Güntherin teoksissa kallonmittaukset näyttävät tärkeää roolia ja ne ovat täynnä eksaktin näköisiä tuloksia, joiden mukaan esimerkiksi Bremenin lähellä tehdyissä kaivauksissa paljastuneiden vainajien kallojen keskimääräinen indeksiluku¹⁶ on 75.9, kun se nykyään on alasaksilaisten keskuudessa 79–80, ja eteläisessä Saksassa peräti 84–85 (Günther 1925/1924, 202).

Eksaktiuspyrkimyksistään huolimatta keskiajan kirjallisuudesta väitellyt Günther on hänkin tieteellinen harrastelija.¹⁷ Jos Chamberlain oli ensisijaisesti mystisismiin taipuvainen filosofi ja Lapouge halusi olla luonnontieteilijä, Günther pyrki tieteeseen

¹⁴ Lapougen vaikutuksesta Güntheriin ks. Hecht 2000, 297–302.

¹⁵ Lapouge tuli toimeen kolmella rodulla: pohjoisella, alpiinisella ja välimerellisellä (Lapouge 1893, 10–28). Itäbalttilainen rotu oli Suomessa syntyneen ruotsalaisen rotuteoreetikon Rolf Nordenstrengin keksintö. Teostensa myöhempiin painoksiin Günther lisäsi kuudenneksi faalisen rodun (*faalisch*, Westfalenin mukaan). Monet saksalaiset suurmiehet – kuten Luther, Bismarck ja Hindenburg – eivät vastanneet Güntherin pohjoista rotua koskevaa kuvausta, mutta heitä ei haluttu leimata sekarotuisiksi. ”Faalisen rodun” käsitteelle oli siis tilaus.

¹⁶ Indeksi ilmaisi pääkallon leveyden ja pituuden suhteen: mitä suurempi indeksiluku, sitä lyhytkalloisempi henkilö oli.

¹⁷ Antropologi Franz Boas totesi lyhyesti Güntheristä: ”I do not consider [him] a scientist” (Morris-Reich 2006b, 141). Tieteellisesti koulimaton mutta tarkkasilmäinen Olavi Paavolainen (1936) taas luonnehti Güntherin teosta *Rassenkunde Europas* ”enemmän lyyriseksi ja pateettiseksi sankariepökseksi” kuin tieteelliseksi tutkielmaksi (s. 74), ja koko Güntherin ”pohjoista ajatusta” (*Nordische Gedanke*) ”valtavaksi paoksi todellisuudesta illuusoiden maailmaan” ja ”goottilaiseksi romantikaksi” (s. 81).

ja filosofian synteisiin. Käytännössä hän on eklektikko, joka on valmis hyväksymään teesiensä tueksi melkein minkä tahansa argumentin. Vaikka hän haluaa perustaa tutkimuksensa luotettavaan lähdeaineistoon, epäluotettava aineisto kelpaa yhtä hyvin. Jos sitäkään ei ole tarjolla, huhut ja arvauksetkin kelpaavat – humanisti Güntheriä ei kiinnosta lähdekritiikki. Mittaustulokset korvaa tarvittaessa Güntherin oma rodullinen intuitio. Jos hän esimerkiksi haluaa selvittää, millaisia hämäläiset ovat rodullisesti, hän vilkaisee valokuvaa, jonka sanottiin esittävän tyypillistä hämäläistä, arvioi rotupiirteet, ja lisää sitten näin saadun ”tiedon” teoksiin, jotka levisivät Saksassa ja muuallakin satoina tuhansina kappaleina.¹⁸ Teokseensa *Rassenkunde Europas* (1925/1924) Günther liittää yli kolmesataa kasvoja esittävää valokuvaa, joista useimmat on varustettu rotukuvauksin (tyyliin ”pohjoista tyyppiä, välimerellistä vaikutusta”). Näiden kuvien rooli on kiinnostava. Niiden ensisijainen tehtävä ei ole todistusaineistona toimiminen vaan lukijan oman rodullisen intuition kehittäminen. Lukija ohjataan kiinnittämään huomio niihin kasvopiirteisiin, jotka Güntherin mielestä ovat kullekin rodulle ominaisia.¹⁹ Toisinaan jo kuvateksteillä oli arvottava sävy (tyyliin ”leuka liian pieni”).

¹⁸ Euroopan rotusuhteita kuvaava kartta, jonka Olavi Paavolainen näki Nürnbergin puoluepäivien yhteyteen järjestetyssä *Vererbung-Rasse-Volk*-näyttelyssä vuonna 1936 oli kuvauksesta päätellen samanlainen kuin se, jonka Günther esittää kirjassaan (Günther 1925/1924, 102). Paavolainen toteaa ironisen helpottuneena, että hänen syntymäseutunsa, eli Kannas, oli sentään väritetty pohjoisen rodun asuttamaksi. Koko Sisä-Suomi, Hämettä myöten, oli kuitenkin itäbalttilaisen rodun kansoittamaa (Paavolainen 1936, 102). Güntherin mukaan Kiven *Seitsemän veljestä* – jonka ruotsintaitoinen Günther oli lukenut ruotsinkielisenä käännökseenä – oli hyvä osoitus suomalaisten itäisestä luonteenlaadusta (Günther 1925/1924, 65).

¹⁹ Kjellman (2013) kirjoittaa kiinnostavasti kuvien ja visuaalisen intuition keskeisestä roolista rotuteorioissa. Ks. myös Morris-Reich 2006a, 325–328.

Rotukartoitus palvelee kuitenkin (ainakin teoksessa *Rassenkunde Europas*) yleisempää tavoitetta, rodullisen kulttuuriteorian luonnostelua. Güntherin julkilausuttuna tavoitteena on saattaa Gobineaun kulttuurifilosofia tieteelliselle pohjalle (Günther 1925/1924, 221–223), ja osoittaa todeksi Gobineaun väite, että *kaikki* korkeakulttuurit – niin Persian, Intian, Kreikan ja Rooman antiikkiset kulttuurit kuin nykyinen länsimainen kulttuurikin – ovat yksinomaan pohjoiseen rotutyyppiin kuuluvien aikaansaannosta (mt., 114–175). Tämä osoitetaan erityisesti tarkastelemalla muotokuvia ja veistoksia, joihin sovelletaan Güntherin rodullista intuitiota. Gobineaun tapaan Günther suhtautuu historiallisiin tosiasioihin suurpiirteisesti. Suomalaiset kansanrunoutentutkijat olivat käyttäneet satoja sivuja kalevalaisten runojen alkuperän pohtimiseen; Günther ratkaisee asian toteamalla yhdessä alaviitteessä, että Kalevalan oli luonut ”pohjoismais-germaaninen yläluokka, joka luultavasti jo kahdeksannella ja yhdeksännellä vuosisadalla oli kaksikielistä” (mt., 100).

Günther pyrkii myös todistamaan Gobineaun teesin, jonka mukaan kulttuurien rappio johtui aina veren sekoittumisesta. Tässä Günther eksplisiittisesti rinnastaa oman rodullisen kulttuuriteoriaansa (ja samantyyppiset mutta ”epätieteellisemmät” Gobineaun ja Chamberlainin teoriat) Oswald Spenglerin kuuluisaan teoriaan kulttuurien kasvusta, kukoistuksesta ja kuolemasta sellaisena kuin se on esitetty Spenglerin teoksessa *Länsimaiden perikato* (Günther 1925/1924, 173–175; 227). Spenglerin käsityksen mukaan kulttuurit ovat elävien organismien kaltaisia. Niiden rappeutuminen on sisäsyntyinen ja ennalta määrätty prosessi. Günther katsoo kuitenkin osoittaneensa, että prosessilla on aina yksi määrätty syy, ylemmän, kulttuuria luovan pohjoisen rodun sekoittuminen alempaan rotuun. Hän moittii Spengleriä rodun merkityksen unohtamisesta.²⁰

²⁰ Viimeiseksi jääneessä teoksessaan *Ratkaisun vuosia* Spengler (1934/1933) kylläkin ennustaa ”värillisten rotujen” vallankumousta.

Gobineaun ja Spenglerin kulttuurifilosofioita yhdistää kulttuurinen pessimismi (Biddiss 1997). Günther – kuten Lapouge ja hänen amerikkalaiset seuraajansakin – on myös huolissaan pohjoisen rodun ja sen myötä länsimaisen kulttuurin kohtalosta. Hänen mukaansa perikato ei kuitenkaan ole deterministinen prosessi. Koska se johtuu rodun huononemisesta, se on määrätietoisin toimin vältettävissä. Tiukat rotuhygieeniset toimenpiteet kuten epäkelvojen sterilisointi ja mahdollisesti eutanasia, puhdasrotuisten lisääntymisen tukeminen ja maahanmuuton rajoittaminen ovat mahdollisia keinoja rotupuhtauden turvaamiseksi (Günther 1925/1924, 210–220).

Forti (2006) on kiinnostavasti huomauttanut, että Güntherin harrastuksiin kuului rotubiologian ja kulttuurifilosofian ohella myös Platonin ajattelu. Tämä ei liittynyt vain siihen, että jotkin Platonin ajatukset (erityisesti *Laeissa*) voitiin tulkita varhaiseksi argumentiksi rotuhygienian puolesta (Günther 1928, Günther 1925/1924, 147–148, 169; vrt. myös Ajavon 2006). Vaikka Günther liittyi NSDAP:n jäseneksi vasta 1932, hän oli puolueen suosiossa jo aikaisemmin, ja hänen ajattelunsa näytti monessa kohdin suuntaa kansallissosialistien näkemyksille. Platonin teoria tasapainoisesta sielusta, sopusuhtaisesta ruumiista ja harmonisesta valtiosta toistensa kuvastajina tarjosi yhden esikuvan kansallissosialistien estetisoivalle politiikkakäsitykselle, jossa kaikki epäsäännöllisyys pyrittiin eliminoimaan yhteiskunnasta. Rotuteoreetikot tulkitsivat *Valtiossa* hahmotellun ideaaliyhteisön omien elitististen utopioittensa edeltäjäksi (Günther 1928, vrt. myös Lapouge 1893, 481). Näistä syistä Platonista tuli myös kansallissosialistien suosikki²¹, vaikka Platonin oletetun aristokraattisen ajattelun ja kansallissosialismiin myös sisältyvän ”kansanomaisen” (*völkisch*) populismin välillä säilyi jännite.

²¹ Demetriou (2002, 66–69) luettelee parikymmentä hierarkkista ja rotuopillista Platon-tulkintaa propagoivaa teosta 1920- ja 30-lukujen Saksasta.

Vaikka Güntheriä pidettiin tieteellisissä piireissä harrastelijana, hänellä oli hyvät kansainväliset suhteet erityisesti Pohjoismaihin (Lutzhöft 1971, 36–37). Vuonna 1935 hänestä tuli Berliinin yliopiston *Professor für Rassenkunde, Völkerbiologie und Ländliche Soziologie*, ja hän sai johdettavakseen Rotuhygienian tutkimuskeskuksen. Hänen välitön vaikutuksensa Kolmannen valtakunnan rotupolitiikkaan ja rotuhygieniaan oli luultavasti suurempi kuin kenenkään muun yksittäisen teoreetikon. Güntherin rotuopin vuonna 1924 ilmestynyt versio poikkesi kuitenkin joiltakin osin kansallissosialistien myöhemmästä synteestistä. Kuten Lapouge, Güntherkään ei pidä juutalaisia rotuna. Hänen mukaansa juutalaiset olivat kansa, joka, kuten muutkin kansat, on rodullisesti sekoittunut (Günther 1925/1924, 73). Kuten Grant, Güntherkin hylkää Gobineauin, Chamberlainin ja Lapougen käyttämän ”arjalaisen rodun” käsitteen epätieteellisenä (mt., 223), ja puhuu sen sijaan ”pohjoisesta rodusta”.²²

1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun rotuopit eivät suinkaan tulleet samasta muotista. Ne perustuivat osin erilaisiin tiedekäsityksiin ja painottivat eri asioita. Silti niillä oli eroistaan huolimatta yhteisiä piirteitä. Yksi yhdistävä piirre oli rotuteoreetikkojen johdonmukainen sitoutuminen valistuksen

²² Kolmatta valtakuntaa koskevaa kirjallisuutta on hallinnut käsitys, jonka mukaan ”arjalainen rotu” olisi ollut kansallissosialistisessa rotuajattelussa keskeinen käsite. Hutton (2005, 80–100) kritisoi tätä näkemystä. *Taisteluni*-teoksessa Hitler (1941/1926, 336–348) puhuu kyllä ”arjalaisista” – mikä osaltaan viittaa siihen, että teoksen taustalla oli nimenomaan Chamberlainin pikemminkin kuin esimerkiksi Güntherin rotuajattelu. Sekä populaarissa propagandassa että ensimmäisissä (1933 säädetyissä) rotulaeissa käytettiin tätä termiä. Tyypillisimmin se kuitenkin esiintyi negatiivisessa muodossa: nimitystä ”ei-arjalainen” käytettiin niistä, joilla oli suonissaan ”jüdisches oder farbige Blut”. Huttonin mukaan vuodesta 1936 lähtien natsien rotuteoreetikot yleisesti hyväksyivät Güntherin kritiikin, jonka mukaan ”arjalainen rotu” oli ”epätäsmällinen” termi, vaikka se säilyikin populaarissa käytössä.

vastaiseen oikeistolaiseen perinteeseen. Tämä ei ole itsestäänselvyys: myös vasemmistolaisittain ajattelevien joukossa oli niitä, jotka olivat kiinnostuneita rodullisista eroista, eivätkä Marx ja Engelskään olleet täysin immuuneja rotuajattelulle (Suvanto 1985). Rotuhygieeninen lainsäädäntö hyväksyttiin monissa maissa myös sosialistien tuella (Tamminen 2015, 79). Kaikki tässä käsitellyt rotuajattelun keskeiset teoreetikot näkivät kuitenkin itsensä nimenomaan Ranskan vallankumouksen arvojen vastustajina. Niinpä he suhtautuivat kielteisesti demokratiaan, pitivät työväenliikettä huonompien aineiden kapinana, ja pyrkivät selittämään luokkakonfliktit rodullisin termein.²³ Gobineauilla tämä on itse asiassa koko teorian keskeinen motiivi. Hänen teoksensa on olennaisesti Ranskan vallankumouksen arvojen vastainen tutkielma; jo sen otsikko voidaan mieltää vastauksena Rousseauun kuuluisaan tutkielmaan²⁴ epätasa-arvon alkuperästä. Hän uskoo vanhaan ranskalaiseen ideaan jonka mukaan Ranskan aatelisto polveutui germaanisista frankeista, kun taas rahvas oli kelttien ja roomalaisten jälkeläisiä.²⁵ Huolimatta siitä, että Gobineau laski perustan modernille rotuajattelulle, hän kuului *ancien régime*ä ihannoivine ajatuksineen olennaisesti toiseen aikakauteen kuin muut tässä tarkastellut

²³ Suomalaisista vuoden 1918 sisällissodan rodullisista tulkinnoista ks. Mattila 1999, 100–107 ja 245–247.

²⁴ Rousseauun kuuluisa teos oli nimeltään *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* eli *Tutkielma ihmisten välisen epätasa-arvon alkuperästä ja perustasta* (1754), Gobineauun taas *Essai sur l'inégalité des races humaines* eli *Essee ihmisrotujen välisestä epätasa-arvosta*.

²⁵ Tästä ajatuksesta ks. Kramár 2000, 46–48. Idean esitti alun perin ranskalainen historioitsija Henri de Boulainvilliers (1658–1722). Hänen päämääränsä olivat ilmeisen poliittisia – hän pyrki puolustamaan aateliston etuoikeuksia sekä itsevaltaisia kuninkaita että alempia säätyjä vastaan – mutta eivät modernissa mielessä rasistisia. Boulainvilliersistä ja ranskalaisesta kahden rodun ideasta tarkemmin ks. Foucault 1997/2008.

teoreetikot. Silti, lähes viisikymmentä vuotta Gobineau'n jälkeen, Le Bon tuomitsee vallankumouksen yhtä selväsanaisesti. Le Bonin mukaan yhteiskunnat ovat perustaltaan epätasa-arvoisia, ja Ranskan vallankumouksen suuri erehdys – jonka sosialismi jakaa – oli tämän ajatuksen hylkääminen. Houston Stewart Chamberlain julistaa, että vallankumouksen ihanteet – vapaus, veljeys ja tasa-arvo – ovat teoreettisesti virheellisiä ja historiallisesti tuhoon tuomittuja (Chamberlain 1916/1915, 45). Madison Grant (1916, 14) ja Hans Günther (1925/1924, 228; Günther 1928, 67–68) kohdistavat kritiikkinsä erityisesti Rousseauhun. Günther hyväksyy kritiikittömästi Lapougen uudelleen muotoileman mutta Gobineaulta perityn ajatuksen, jonka mukaan Ranskan vallankumous ja demokratian nousu ovat pohjimmiltaan alempien rotujen (”lyhytkalloisten”) kapinointia ylempää rotua vastaan (Lapouge 1893, 250–253; Günther 1925/1924, 194). Grant huomauttaa hiukan varovaisemmin, että vaikka rodut eivät liittyneet kansallisuuseroihin, ne ”usein vastasivat läheisesti sosiaalisia jakoja”. (Grant 1916, xv). Grant on kuitenkin samaa mieltä siitä, että demokratia tasapäistää ja tuhoaa korkeimman ihmistyyppin (mt., 5). Stoddardin *The Revolt against Civilization*issa bolševismien ja ammattiyhdistysliikkeen vastustaminen on kantava teema. Niiden vastustamisessa rotuhygieniäkin voi olla avuksi. Viime kädessä rotuhygienian tavoitteeksi on Stoddardin mukaan asetettava ”uuden aristokratian” luominen (Stoddard 1922, 245), teema joka toistuu myös Güntherillä (1925/1924, 232; tästä yksityiskohtaisemmin Ajavon 2006, 278–282).

Rotuoppien metafysiikka

Kaikkia tässä käsiteltyjä rotuteoreetikkoja voidaan jossakin mielessä nimittää biologisten rotuoppien kannattajiksi. Heidän käsityksensä biologiasta ei kuitenkaan vastannut heidän oman aikansa, saati nykyajan käsitystä tieteellisestä biologiasta. Tässä käsiteltyjä rotuteoreetikkoja ei yhdistä niinkään tukeutuminen mihinkään hyvin määriteltyyn biologiseen teoriaan kuin (1) relativistinen historianfilosofia ja kulttuurifilosofia, (2) poliittinen

sitoutuminen vastavalistukseen, Ranskan vallankumouksen perinnön hylkääminen, ja (3) ennen kaikkea metafysiset käsitykset. Gobineaulle, Chamberlainille, Güntherille, ja lopulta Lapougellekin *biologia on metafysiikan haara*.²⁶ Alussa esitetty kulttuurisen ja biologisen rasismien välinen erottelu voidaankin suhteellistaa puhumalla metafysisesti perustellusta rasismista (erotettuna teoreettisesti perustelemattomasta arkipäivän rasismista). Metafysisesti perustellun rasismien ydinajatus on *olemusajattelu eli essentialismi*.²⁷

Aiheemme kannalta relevantti olemusajattelu voidaan tiivistää seuraaviin käsityksiin. Sen mukaan on olemassa ”luonnollisia” olemuksia. Ne muodostuvat olemuksellisista perusominaisuuksista jotka liittyvät yhteen. Suuri osa näistä ominaisuuksista ei yksilöissä ole suoraan havaittavissa, vaan ne ovat piilevinä. Ne väistämättä kytkeytyvät havaittaviin ominaisuuksiin, mutta yksilön olemus ei koostu vain havaittavista ominaisuuksista. Olemus liittyy alkuperään. Koska ominaisuudet eivät olemusajattelun mukaan ole pelkästään havaittavia, yksilöllä voi olla määrätty olemus, vaikka hän poikkeaisi tyyppillisestä tapauksesta. Edellä mainitusta syystä olemuksellisia väitteitä ei voi myöskään kumota vetoamalla tilastollisiin havaintoihin. Jos empiiriset havainnot näyttävät olevan ristiriidassa olemusväitteiden kanssa, olemusajattelu vetoaa havainnosta riippumattomaan intuitioon. Olemusajatteluun kuuluu, että vaikka sen väitetään selittävän havaittavia ilmiöitä, vastakkaiset havainnot eivät voi milloinkaan kumota sitä. Le Bon antaa tästä malliesimerkin todetessaan, että mitkään ”neekerin tai japanilaisen”

²⁶ Olavi Paavolaisen (1936, 76) arvio kansallissosialistien rotuopista soveltuu myös tässä tarkasteltuihin edeltäjiin: ”Sen veri- ja rotuopit särkevät jo kaiken järjellisen biologian rajat; niistä tulee voimakkaasti mystillistä kvasibiologiaa, joka toisaalta sokeasti uskoo Darwiniin ja ’luonnolliseen valintaan’, toisaalta saattaa silmää räpäyttämättä käyttää todistuskappaleina muinaisgermaanisista myytteistä ja tarinoista.”

²⁷ Poliittiseen käyttöön valjastetusta essentialismista ks. esim. Phillips 2010, Roman-Lagerspetz 2010 ja Richardson 2011.

mitattavat älylliset saavutukset eivät voi nostaa häntä keskivertoeurooppalaisen tasolle. Tämä olemuksellisen ajattelun piirre tekee ymmärrettäväksi myös sen, että puhtaitten, selkeästi olemustaan vastaavien tapausten suhteellista harvinaisuutta ei koskaan nähdä oireena itse olemuskäsitteen käyttökelpottomuudesta. Esimerkiksi se, että kaikki puhtaan pohjoisen rodun kriteerit täyttävien osuus oli Saksassa vähäinen (erään arvion mukaan vain viisi prosenttia), on Güntherin mielestä vain todiste siitä, miten pitkälle rotusekoitus oli edennyt.

Olemukselliset piirteet ovat tämän ajattelun mukaan *hallitsevia*. Ne selittävät suuren osan siitä, miten yksilö ajattelee ja toimii. Tässä näkemyksessä yksilölliset piirteet ovat toissijaisia verrattuna olemuksellisiin ominaisuuksiin. Yksilö sen enempää kuin ympäröivä yhteisökään ei voi tahdonvaraisesti muuttaa olemuksellisia ominaisuuksia. Niin kulttuurin kuin yksilöidenkin ymmärtämisen kannalta olemusten ymmärtäminen on ratkaisevan tärkeää.

Vaikka olemusajattelu väittää kuvaavansa ja selittävänsä havaittavaa todellisuutta, se on aina myös samalla *normatiivista*. Morris-Reich (2006a, 329) kuvaa Hans F. K. Güntherin ajattelua päätelmäketjuksi, joka kulkee ”keskimääräisestä” ”normaaliin”, ”normaalista” ”terveeseen” ja ”terveestä” ”ideaaliseen”. Tämä tosiasiaväitteistä normatiivisiin arvostelmiin etenevä argumentaatiomuoto on olemusajattelulle tyypillinen. Olemusajattelun mukaan olemuksellisilla piirteillä on normatiivinen merkitys useassakin mielessä. Ensiksi, olemuksellisten ryhmien välille oletetaan (usein implisiittinen) hierarkia. Toiseksi, erilaisia olemuksellisia piirteitä yhdistelevä sekamuoto tai yksilö, joka ei ole sovitettavissa olemuksellisiin luokkiin, on jossakin mielessä epäonnistunut. Kolmanneksi, vaikka olemusajattelun on määrä perustua olemuksia hallitseviin ehdottomiin säännönmukaisuuksiin, ne ovat silti aidosti normatiivisia, koska ihmiset voivat jossakin mielessä toimia vastoin olemustaan. Yksilö tai ryhmä voi joko hyväksyä olemuksensa ja toimia sen mukaisesti tai yrittää vastustaa sitä. Jälkimmäinen on kuitenkin ”asioiden luonnon vastaista”. Yksilöillä on *velvollisuus* hyväksyä oma olemuksensa ja ”tulla siksi mikä on”. Neljänneksi,

koska olemukselliset piirteet ovat ratkaisevia, politiikka ja institutiot pitäisi perustaa niitä koskevan tiedon varaan.

Nämä olemusajattelun piirteet toistuvat, liitettiin olemus siten rotuun tai esimerkiksi sukupuoleen. (Roman-Lagerspetz 2010, 185–187.) Itse asiassa rotuja koskeva essentialismi liittyy useilla edellä tarkastelluilla kirjoittajilla saumattomasti sukupuolia koskevaan essentialismiin. Esimerkiksi Madison Grant toteaa, että naisten fyysinen konstituutio on primitiivisempi ja heillä on enemmän intuitiivista tietoa, mikä itsessään on jo ratkaiseva argumentti yleistä tasa-arvoa vastaan (Grant 1916, 33). Le Bonin mukaan vaikka ranskalaisten miesten kallot ovat huomattavasti kookkaampia kuin esimerkiksi aasialaisten miesten kallot, ranskalaisten ja aasialaisten naisten välillä ei ole vastavaa eroa (Le Bon 1895/1894, 48–49).

Vaikka rotuteoreetikot jatkuvasti vetosivat biologiaan, rotuteorioille ominainen olemusajattelun teoreettinen malli ei ollut lähtöisin modernista biologiasta. Itse asiassa biologian kehitys Darwinin jälkeen suuntautui yhä enenemässä määrin pois essentialistisista ajattelumalleista (Richardson 2011). Rodullisen olemusajattelun mallina toimi pikemminkin *kulttuuriesineiden* eli artefaktien tarkastelu. Esimerkiksi yksittäistä afrikkalaista naamiota, ortodoksista ikonia tai kreikkalaista temppeleitä on mielekästä tarkastella nimenomaan suhteellisen täsmällisesti määriteltävissä olevan tyyppin enemmän tai vähemmän puhtaana ja onnistuneena edustajana. Tyyppikäsitteiden hyödyllisyys artefaktien tarkastelussa riippuu useista seikoista. Tyyppien kriteerit ovat aina tietyllä tavalla normatiivisia. Tyyppikuvaukset sopivat yksityisiin artefakteihin sikäli kuin artefaktien suunnittelijat ja tekijät itse pyrkivät enemmän tai vähemmän tietoisesti noudattamaan näitä kriteerejä. Yksittäisen esineen tunnistaminen tyyppiin kuuluvaksi voi antaa esineestä aitoa informaatiota. Se selittää esineen tarkoituksen, ja auttaa sijoittamaan sen maantieteellisesti ja ajallisesti. Tyyppikäsitteistä voi olla hyötyä, vaikka puhtaisiin tyypeihin kuuluvat esineet olisivat tilastollisesti harvinaisia: esimerkiksi aidot barokkihuonekalut ovat paljon harvinaisempia kuin kertaustyylliset jäljitel-

mät. Kriteerit tarjoavat perusteita yksityisiä artefakteja koskeville normatiivisille arvostelmille (tyyliin ”tuo yksityiskohta on epäonnistunut”), mutta ne eivät tietenkään tarjoa *absoluuttisia* vertailuasteikkoja: ”epäpuhdas” esine voidaan nähdä kauniimpana tai käytännöllisempänä kuin tyyppin puhdas edustaja.

Siirtymä esineiden tarkasteluun sovelletusta essentialismista rotuihin sovellettuun essentialismiin kulkee luontevasti *jalostettujen eläin- ja kasvirotujen* tarkastelun kautta. Eläin- ja kasvirotut, esimerkiksi koirarodut, ruusulajikkeet tai rypälelajikkeet ovat nekin tietoisesti luotuja tyyppejä, ja niiden yksittäiset instanssit ovat eräänlaisia artefakteja. Kuten taideteoksista, niistäkin on mahdollista esittää arvottavia tai normatiivisia arvostelmia; esimerkiksi yksittäinen rotukoira on enemmän tai vähemmän rotumääritelmänsä mukainen. Artefaktien (jalostetut eliöt mukaan lukien) kohdalla essentialistisen tarkastelun hyödyllisyys on kuitenkin kokonaan riippuvainen siitä tosiasiasta, että artefaktit on *tietoisesti* luotu ennalta syntyneiden tyyppien mukaisiksi. Voidaan argumentoida, että historiallisesti vaikutusvaltaisin essentialismin muoto, aristoteelinen essentialismi, perustuu samalle luonnon ja tietoisesti rakennettujen esineiden väliselle analogialle. ”Biologisten” rotuoppien hämmäntävä ristiriita olikin, että ne olettivat ihmiset artefaktien kaltaisiksi vetoamatta suunnittelijaan, joka olisi alun perin luonut ihmiset rotutyyppeihin kuuluviksi. Nämä näkemykset eivät selitä, miten alkuperäiset puhtaat tyyppit ovat syntyneet. Ne eivät liioin perustele sitä, miten tyyppikäsitteet löydetään, kun niitä ei kerran voi päätellä havaintoaineistosta. Rotujen olemassaoloa ei perustella, se vain postuloidaan, kuten Chamberlain avoimesti myönsi.

Koska ajattelun, eettisten ja esteettisten arvostusten, ja uskonnollisten ja poliittisten käsitysten oletettiin olevan viime kädessä rodullisen olemuksen määräämiä, rotuoppien luontevimpana johtopäätöksenä näyttäisi olevan täydellinen relativismi. Mutta tällöin samasta essentialistisesta ajattelusta johdettuja, erityisesti eri rotujen välistä hierarkiaa koskevia, normatiivisia arvostelmia on vaikea perustella. Lopulta relativismi näyttää vievän pohjan pois siltä modernin maailman kritiikiltä, jota rotuoppien on määrä edustaa. Olemusajattelun ja relativismin

suhde onkin jännitteinen: edellinen näyttää johtavan jälkimmäiseen, mutta loppuun asti vietyinä jälkimmäinen pudottaa pohjan edelliseltä. Esimerkiksi Gustave Le Bonille (1895/1894, 216–217) relativismi on tieteen väistämätön lopputulos. Samalla hän joutuu toteamaan, että relativismi riistää massoilta niiden tarvitseman moraalisen auktoriteetin. Vaikka Le Bon itse allekirjoittaa tämän relativismin, hän kuitenkin arvelee, että yhteiskunnat vaativat koossa pysyäkseen *uskoa* absoluuttisiin arvoihin (mt., 162–173). Kansallissosialisti Alfred Rosenberg vie relativismin askeleen pitemmälle. Hänen mukaansa myös tiede on veren tuote. Puolueetonta tiedettä ei ole, vaan kaikki tiede nojautuu ennako-oletuksiin, jotka ovat yhtä rodullisesti määräytyneitä kuin arvot. Tavoitteena ei ole objektiivinen vaan rodullinen totuus (Rosenberg 1934/1930, 119–120). Rosenbergin teoksen otsikko *Der Mythos des XX Jahrhunderts* onkin ymmärrettävä tämän rodullisen tietoteorian valossa. Rodullinen myytti on Rosenbergin ajattelussa tietoisesti suunniteltu täyttämään se moraalinen tyhjiö, johon muun muassa Le Bon uskoi modernin tieteen johtavan. Poliittisiin tarkoituksiin valjastettu myytti ei tavanomaisessa mielessä ole tosi tai epätosi. Se on deskriptiivisten ja normatiivisten elementtien kokonaisuus, jonka olennainen merkitys on siinä, että ohjaamalla sen omaksuneiden asenteita ja toimintaa se toteuttaa itsensä. Samalla se vastaa kannattajiensa toiveisiin ja odotuksiin. Rodullisen myytin on *oltava* tosi, julistaa Rosenberg teoksessaan, koska jos saksalainen rotu ei olisi erityinen ja ainutlaatuinen, ensimmäisen maailmansodan kaksi miljoonaa saksalaista uhria olisivat olleet turhia (Rosenberg 1934/1930, 698–701; rodullisesta myytistä ks. Forti 2006, 14–15).

Lopuksi

Olemme pyrkineet osoittamaan, että 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rotuoppien yhdistävä tekijä oli sitoutuminen olemusajatteluun. Tämä metafysiikka toimi teoreettisena perusteluna rasistisille käytännöille – aivan kuten sukupuolta koskeva

olemusajattelu oli toiminut (ja toimii edelleen) perusteluna sukupuolitetuille käytännöille. Emme väitä, että yhteys olisi käsitteellinen: olemusajattelu ei välttämättä tue syrjiviä asenteita ja käytäntöjä. Toisin päin yhteys näyttää kuitenkin pätevän. *Kaikki teoreettiset yritykset oikeuttaa ihmisryhmien systemaattinen syrjintä edellyttävät jonkinlaista olemusajattelua. On vähemmän tärkeää, mielletäänkö tämä olemus biologiseksi, kulttuuriseksi vai esimerkiksi teologiseksi käsitteeksi.* Olemus on kaikissa tapauksissa jotakin, joka on yksilön oman tahdon ulkopuolella, määrää hänen toimintaansa ja oikeuttaa kohtelemaan häntä ensisijaisesti tiettyyn ryhmään kuluvana yksilönä, riippumatta siitä, miten hän itse mieltää itsensä. Tässä mielessä kulttuurisen ja biologisen olemusajattelun välinen ero ei ole ratkaiseva.

Asiaa havainnollistaaksemme voimme ottaa vielä yhden esimerkin. Kansallissosialistisen Saksan ja sen liittolaisten ja vasallien romahdettua keskeinen esimerkki rotuopeille perustuvasta valtiojärjestyksestä oli Etelä-Afrikan apartheidhallinto. Rotuerottelulainsäädäntö oli voimassa vuosina 1948–1994, mutta rasistiset käytännöt ja niitä oikeuttavat ideologiat muotoutuivat jo aikaisemmin. Saul Dubow (1992), Jaana Hallamaa (1988) ja Nico Vorster (2008) ovat tarkastelleet apartheidia oikeuttavia ideologioita yksityiskohtaisemmin. Toisin kuin Saksassa, Etelä-Afrikassa oikeuttava ideologia oli olennaisesti kristillinen. Erityisesti toisen maailmansodan aikana afrikaanerinationalistit kiinnostuivat myös tässä esityksessä tarkastelluista biologistisista rotuopeista. Saksan tappion jälkeen uskonnollisesta nationalismista tuli kuitenkin apartheidin pääideologia. Dubow toteaa, että afrikaanerinationalismissa ”kansaa” (*volke*), ”kulttuuri” ja ”rotu” toimivat vaihdettavina käsitteinä ja pakenivat selkeää määrittelyä. Hänen mukaansa ”sekä pragmaattisista että opillisista syistä kulttuurisen essentialismin diffuusioita sanastoa pidettiin parempana kuin sosiaalidarwinismista johdettua karkeaa tieteellistä rasismia.” (Dubow 1992, 209.) Hallamaa kuvaa erityisesti Etelä-Afrikan reformoidun kirkon – apartheidin ideologisen tukipilarin – kielenkäytössä tapahtuneita muutoksia. Kirkko ryhtyi 60-luvulta lähtien puhumaan ”kansoista” rotujen sijasta, ja vuonna 1986 se kansainvälisen paineen pakottamana

tuomitsi julkisesti ajatuksen rotujen hierarkiasta (Hallamaa 1988, 101–108). Siirtyminen biologisesta kulttuuriseen essentialismiin ja rotujen hierarkiasta relativistissävyyiseen ”erojen kunnioittamiseen” ei kuitenkaan millään olennaisella tavalla muuttanut Etelä-Afrikan rotuerottelun arkisia rasistisia käytäntöjä.

Yksi tämän esityksen mahdollinen opetus ehkä onkin, että ideologioiden tarkastelussa niiden suhde käytäntöihin on keskeisempi asia kuin abstraktit käsitteet. Rasistisia käytäntöjä voidaan oikeuttaa hyvin erilaisista lähtökohdista käsin. Mikään sitoutuminen johonkin abstraktiin käsitejärjestelmään ei myöskään sinänsä riitä tekemään ihmisistä immuuneja syrjiville asenteille.

Turun yliopisto

Kirjallisuus

- Ajavon, François-Xavier (2006) "L'étrange et inquiétant Platon de Hans F. K. Günther: Un exemple d'appropriation idéologique de la pensée grecque". *Laval théologique et philosophique* 62, 267–284.
- Alexander Charles C. (1962) "Prophet of American Racism: Madison Grant and the Nordic Myth." *Phylon* 23, 73–90.
- Biddiss, Michael D. (1997) "History as Destiny: Gobineau, H.S. Chamberlain and Spengler". *Transactions of the Royal Historical Society* 7, 73–100.
- Biddiss, Michael D. (1970) *Father of Racist Ideology. The Social and Political Thought of Count Gobineau*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Biddiss, Michael D. (1966) "Gobineau and the Origins of European Racism". *Race* 7, 255–270.
- Boutin, Christophe (2005) "L'élite raciale chez Houston Stewart Chamberlain". *Revue Française d'Histoire des Idées Politiques* 22, 95–19.
- Chamberlain, Houston Stewart (1911/1899) *The Foundations of the Nineteenth Century*. Käänt. John Lees. London: J. Lane.
- Chamberlain, Houston Stewart (1916/1915) *Politiska ideal*. Käänt. Dagmar Sommarström. Uppsala: F. C. Askerbergs Bokförlag.
- Demetriou, Kyriakos N. (2002) "A Legend in Crisis: The Debate over Plato's Politics, 1930–1960". *Polis* 19, 61–91.

- Dubow, Saul (1992) "Afrikaner Nationalism: Apartheid and the Conceptualization of 'Race'". *Journal of African History* 33, 209–237.
- Field, Geoffrey G. (1977) "Nordic Racism". *Journal of the History of Ideas* 38, 523–540.
- Forti, Simona (2006) "The Biopolitics of Souls: Racism, Nazism, and Plato." *Political Theory* 34, 9–32.
- Fortier, Paul A. (1967) "Gobineau and German Racism". *Comparative Literature* 19, 341–350.
- Foucault, Michel (1997/2008) "Samhället måste försvaras." *Collège de France 1975–1976*. Käänt. Karl Lydén. Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Gobineau, Arthur, Comte de (1940/1853–1855) *Essai sur l'inégalité des races humaines*. Paris: Firmin-Didot.
- Grant, Madison (1916) *The Passing of the Great Race*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Günther, Hans F. K. (1925/1924) *Europas raser*. Käänt. Birgit Lange. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Günther, Hans F. K. (1928) *Platon als Hüter des Lebens. Platons Zucht- und Erziehungsgedanken und deren Bedeutung für die Gegenwart*. München: J. F. Lehmanns Verlag.
- Hallamaa, Jaana (1988) *Ryke verskeidenheid binne eenheid : Nederduitse Gereformeerde Kerkin teologinen antropologia*. Lisensiaattitutkielma. Helsingin yliopisto: Teologinen tiedekunta.
- Hecht, Jennifer Michael (2000) "Vacher de Lapouge and the Rise of Nazi Science". *Journal of the History of Ideas* 61, 285–304.
- Heyerdahl, Thor (1949/1948) *Lautalla yli Tyynenmeren*. Suom. Oiva Talvitie. Helsinki: Tammi.
- Hitler, Adolf (1941/1926) *Taisteluni. Osa I: Tilinteko*. Suom. Lauri Hirvensalo. Porvoo: WSOY.
- Hutton, Christopher M. (2005) *Race and the Third Reich. Linguistics, Racial Anthropology and Genetics in the Dialectic of Volk*. Cambridge: Polity.
- Jackson, John P. Jr. (2010) "Whatever happened to the Cephalic Index? The Reality of Race and the Burden of Proof". *Rhetoric Society Quarterly* 40, 438–458.
- Kemiläinen, Aira, Hietala, Marjatta & Suvanto, Pekka (1985) *Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset*. Historiallinen arkisto 86. Helsinki: Suomen historiallinen seura
- Kjellman, Ulrika (2013) "A Whiter Shade of Pale". *Scandinavian Journal of History* 38, 180–201.

- Kramár, Leo (2000) *Rasismens ideologier. Från Gobineau till Hitler*. Stockholm: Norstedts.
- Lapouge, Georges Vacher de (1893) *Les sélection sociales*. Paris: A. Fontemoing.
- Lapouge, Georges Vacher de (1899) *L'Aryen. Son rôle social*. Paris: Ancienne Librairie Thorin & Fils.
- Le Bon, Gustave (1895/1894) *Lois psychologiques de l'évolution des peuples*. Paris: Felix Alcan.
- Lutzhöft, Hans-Jürgen (1971) *Der Nordische Gedanke in Deutschland 1920–1940*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- Mattila, Markku (1999) *Kansamme parhaaksi: rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Morris-Reich, Amos (2006a) "Race, Ideas and Ideals: A comparison of Franz Boas and Hans F. K. Günther". *History of European Ideas* 32, 313–332.
- Morris-Reich, Amos (2006b) "Project, Method, and the Racial Characteristics of Jews: A Comparison of Franz Boas and Hans F. K. Günther". *Jewish Social Studies* 13, 136–169.
- Paavolainen, Olavi (1936) *Kolmannen valtakunnan vieraina*. Jyväskylä: Gummerus.
- Phillips, Anne (2010) "What's Wrong with Essentialism?" *Distinktion: Journal of Social Theory* 11, 47–60.
- Pihkala, Martti (1918) *Minkäläinen Suomi meidän on luotava?* Jyväskylä: Gummerus.
- Quinlan, Sean (1998) "The Racial Imagery of Degeneration and Depopulation: Georges Vacher de Lapouge and 'Anthroposociology' in Fin-de-Siècle France". *History of European Ideas* 24, 393–413.
- Richards, Robert J. (2013) *Was Hitler a Darwinian? Disputed Questions in the History of Evolutionary Theory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Richardson, Angelique (2011) "Against Finality: Darwin, Mill and the End of Essentialism". *Critical Quarterly* 53, 22–44.
- Roman-Lagerspetz, Sari (2010) "Sukupuolten tasa-arvo". Teoksessa Juha Räikkä (toim.) *Yhteiskuntafilosofia*. Kuopio: Unipress, 175–192.
- Rosenberg, Alfred (1935/1930) *Der Mythos des XX Jahrhunderts : eine Wertung der seelisch-geistigen Gestaltenkämpfe unserer Zeit*. München: Hoheneichen-Verlag.
- Spengler, Oswald (1934/1933) *Ratkaisun vuosia*. Suom. E. Ahlman. Helsinki: Otava.

- Stoddard, Lothrop (1920) *The Revolt against Civilization. The Menace of the Under Man*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Suvanto, Pekka (1985) "Rotu Marxin ja Engelsin ajattelussa". Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.) *Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset*. Historiallinen arkisto 86. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 87-103.
- Tamminen, Tapio (2015) *Kansankodin pimeämpi puoli*. Keuruu: Atena.
- Taguieff, Pierre-André (2000) "Sélectionisme et socialisme dans une perspective aryaniste: theories, visions et prévisions de Georges Vacher de Lapouge (1854-1936)". *Mil neuf cent* 18, 7-51.
- Todorov, Tzvetan (1994/1989) *On Human Diversity*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- Wilhelm II (1922/1921) *Tapauksia ja henkilöitä vuosilta 1878-1918*. Suom. A.O. Joutsen. Porvoo: WSOY.
- Virtanen, Anna-Maija (1985) "Gobineaun rotuoppi ja germaanien ihannointi". Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.) *Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset*. Historiallinen arkisto 86. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 53-68.
- Vorster, Nico (2008) "Christian Theology and Racist Ideology: A Case Study of Nazi Theology and Apartheid Theology". *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 7, 144-161.